Codalario.com
La Revista de Música

RECENZE: SMETANOVA *ČERTOVA STĚNA* V OSTRAVSKÉ OPEŘE

Pedro J. Lapeña Rey
23. března 2024

Recenze Smetanovy opery *Čertova stěna* v ostravské opeře [Česká republika].

Poslední kousek skládanky

Autor: Pedro J. Lapeña Rey

Ostrava. 09-III-2024. Národní divadlo moravskoslezské (Divadlo Antonína Dvořáka). *Čertova stěna* (Bedřich Smetana/Eliška Krásnohorská). Martin Bárta (Vok Vítkovic, pán z Růže), Kateřina Jalovcová (Záviš, jeho synovec), Luciano Mastro (Jarek, rytíř ve službě Vokově), Lívia Obručník Vénosová (Hedvika, hraběnka ze Šauenburka), Gianluca Zampieri (Michálek, hradní na Rožmberce), Veronika Kaiserová (Katuška), Josef Škarka (Beneš, poustevník), František Zahradníček (Rarach). Orchestr a sbor Národního divadla moravskoslezského. Dirigent: Marek Šedivý. Režie: Jiří Nekvasil.

Pro svou poslední operu požádal Smetana libretistku **Elišku Krásnohorskou** o komickou operu ve stylu *Lazebníka sevillského*, která mu měla pomoci zapomenout na hluchotu a její následky. Jak bylo jejím zvykem, kombinovala historické postavy z 19. století. jako je rod Rožmberků, jeden z nejstarších v zemi, se dvěma českými pověstmi o strmé skalní stěně nad Vltavou vedle starobylého kláštera Vyšší Brod v jižních Čechách. V první z nich spadl jeden člen rodiny do řeky, strhl ho proud, a když se zachránil, slíbil, že na oslavu postaví klášter. Druhý vyprávěl, že ďábel chtěl zatopit klášter, který byl v této oblasti již postaven. K oběma legendám napsala paní Krásnohorská libreto, v němž je základem děje boj mezi církví a ďáblem. Mezi tímto příběhem a *Lazebníkem sevillským* byl velký odstup, a tak ji Smetana požádal o úpravu. Dílo odlehčila, ale skladatelova mysl, již s jasnými známkami demence, se neustále měnila. Trpěl silnými bolestmi hlavy, halucinacemi a postupně se u něj dostavovalo šílenství, takže sotva vydržel komponovat déle než půl hodiny v kuse. Mezi tím vyškrtal více než třetinu veršů od Krásnohorské, včetně mnoha komičtějších aspektů hry, a příběh zamotal.

Jde to znát. Poprvé u tak vážného a kompaktního hudebníka, jakým byl tento Čech, postrádá hudba ucelený hudební diskurz a je spíše souborem tahů štětce – většinou velmi brilantních – než konzistentním dílem. Někdy je dílo veselé, jindy velmi složité. Byl pravděpodobně jediný ve svém světě – a tak trochu na způsob Beethovena v pozdním věku – kdo tomu bez problémů rozuměl. Premiéra se konala 29. října 1882 a nevydařila se. Měla se hrát v nově otevřeném Národním divadle, ale krátce po otevření ho zničil požár a musela se přesunout do Nového českého divadla. O tři týdny dříve triumfoval na stejném pódiu Antonín Dvořák s premiérou *Dimitrije* a zdálo se být zcela jasné, že štafeta krále české hudby již přešla do jiných rukou. Smetana napsal o několik měsíců dříve: *Moje opera bude pro mnohé kritiky záhadou*. Zdá se, že tomu tak bylo téměř pro všechny.

Navzdory výše uvedenému má dílo mnoho zajímavostí. Skladatelovo hudební mistrovství sahá daleko do minulosti. Hra hýří divadelní a hudební představivostí. Využívá širokou škálu výrazových prostředků a inovativních harmonií. Je to koláž romantické rozervanosti, komičnosti, citlivosti – intimní v áriích a duetech – rafinovanosti v orchestrálních a sborových scénách, a disonancí. Můžeme jasně vidět, jak předjímá hudbu 20. století. Libreto vypráví o sporu mezi mnichem Benešem a ďáblem Rarachem o klášter a navíc o duši Voka Vítkovice, pána na Rožmberku a pravé ruky českého krále. Žije v samotě, aniž by se oženil nebo zachoval svůj rod. Nakonec se po nejrůznějších situacích, z nichž některé jsou komičtější než jiné, dočkáme šťastného konce, kdy se může oženit s Hedvikou, hraběnkou ze Šauenburku.

Na rozdíl od předchozích dnů se ředitel divadla **Jiří Nekvasil**, který je zodpovědný za inscenaci, neponořuje do tradice, ale volí mnohem symboličtější vyznění. Jednoduché a přímočaré. Výběr herců je opět velmi pečlivý a klíčové prvky hry jsou reflektovány tím nejlepším možným způsobem. Mám na mysli boj o bohatství a moc mezi mnichem a ďáblem, Vokův boj o Hedvičinu lásku, Jarkovu věrnost přísaze, Katuščinu lásku k němu. Je tu zkrátka všechno a také všudypřítomný obraz skladatele, který jako by se také chystal na cestu do záhrobí. Scénografie Davida Baziky má výrazně kubistický až konstruktivistický tón. Velké kamenné stěny, na nich promítaných několik fotografií skladatele – které se při jednání čerta zbarví do červena – schodiště vedoucí k *trůnu* i trůn samotný jsou uspořádány tak, aby ztvárňovaly les kolem hradu Rožmberk, samotný hrad, pastýřskou chatu, kde Rarach pokouší Jarka, nebo okolí kláštera. Dokonce i stěny se v závěrečné scéně bouře a povodně rozevřou a působí ohromujícím dojmem. V závěrečné scéně pak na jevišti hoří model Národního divadla, stejně jako k tomu došlo jen několik měsíců před premiérou této opery.

Pokud bych se měl vrátit k obsazení, opakoval bych, co jsem řekl o předchozích představeních. Absence „hvězd*“,* umělci domácího souboru – nebo z jiných českých souborů – s více než úctyhodnou úrovní, pevní v kramflecích a oddaní, kteří jsou zárukou idiomatického ztvárnění a kteří se baví a baví nás. **Martin Bárta** již druhý den po sobě předvedl svoje drsné zabarvení hlasu v roli Voka Vítkovice a představoval ho v různých výrazových rovinách: obdiv k věrnému Jarkovi, hořkost z toho, že ho nikdo nemůže mít rád, a téměř mladickou lyričnost, když se mu otevře možnost dobýt srdce Hedviky, přičemž si vždy zachoval královský přednes. O ten se zasloužila sopranistka **Lívia Obručník Vénosová**, jejíž přednes sice působil poněkud odtažitě, ale předvedla zajímavou barvu se správným dozvukem. Italský tenorista **Luciano Mastro** byl oddaným Jarkem, s poněkud napjatým přednesem ve vyšších tónech, ale dokázal, aby z jeho postavy vyzařovala odevzdanost a hořkost při setkáních se snoubenkou Katuškou, neschopnou porušit přísahu, že se nevdá, dokud to neudělá jeho pán. Katušku ztvárnila **Veronika Kaiserová** se silným, plným hlasovým rozsahem, která se nedokáže smířit s utrpením, jež prožila při čekání. Možná **Gianlucovi Zampierimu** v roli správce hradu Michálka, chybělo trochu humoru, kdy z téměř šaškovské postavy udělal hlavního hrdinu, jenž si dělá iluze, že se stane Vokovým švagrem, pokud si vybere za ženu jeho dceru. Mezzosopranistka **Kateřina Jalovcová** byla skvělou volbou pro roli Záviše, mladého synovce pana Voka, který, v jejím podání, vyzněl téměř jako hrdina. A konečně výběr dvojice Josef Škarka a František Zahradníček jako mnich a čert byl trefou do černého. Společně i každý zvlášť dokázali vytvořit tyto dvě zábavné postavy, které bojují o všechno.

U pomyslného kormidla stál dirigent **Marek Šedivý**, který opět maximálně využil orchestr divadla s vyváženou, brilantní, jemně vybroušenou interpretací, jemuž chybělo jen o něco více energie, kterou nám předvedl v prvních dvou večerech. Sbor byl opět vynikající. Smetana mu přikládá obrovský význam téměř ve všech svých dílech a ani zde tomu nebylo jinak. Dirigent **Jurij Galatenko**, který byl každý jednotlivý večer zodpovědný za jeho kvalitně odvedenou práci, dokázal, že sbor funguje vyváženě, rázně, velmi pružně a dokáže vyjádřit všechny druhy nálad.

Jednalo se o další dílo, v tomto případě poslední dokončené z kompletního cyklu Smetanových oper. *Violu* pak začal komponovat v roce 1874 a pracoval na ni poslední týdny. Bohužel už ji ale nestihl dokončit. Složité, zajímavé dílo, místy nesouvislé, s podivnými momenty, které spojuje velmi atraktivní hudba s tóny, které mohou předjímat, jaká by mohla být budoucnost tohoto skladatele, který bohužel v této chvíli byl již více na druhé straně.

Jedná se o překlad původní recenze ve španělštině na odkaze https://www.codalario.com/el-muro-del-diablo/criticas/critica-el-muro-del-diablo-de-smetana-en-la-opera-de-ostrava_13157_5_42020_0_1_in.html

Překlad zpracovala agentura Slůně – svět jazyků, s.r.o., korektura Juraj Bajús.